

**EMOTIONAL INTELLEKT HARBIY XIZMATCHI IMIDJINING
PSIXOLOGIK OMILI SIFATIDA****Shomurodov Farrux Bekmurotovich***Markaziy harbiy okrug 36170 harbiy qism komandiri,
Oriental Universiteti 2-kurs magistranti, podpolkovnik***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 10.02.2026**Revised: 11.02.2026**Accepted: 12.02.2026***KALIT SO'ZLAR:***emotsional intellekt,
harbiy xizmatchi,
professional imidj,
psixologik determinant,
jamoaviy samaradorlik.**Ushbu maqola harbiy xizmatchining professional imidjini shakllantirishda emotsional intellektning psixologik rolini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, EI darajasi yuqori bo'lgan xizmatchilar stressga chidamlilik, jamoaviy ishlash va rahbarlik salohiyatida sezilarli ijobiy o'zgarishlarga ega bo'ladi. Shu bilan birga, EI va professional imidj o'rtasida ijobiy korrelyatsiya aniqlangan. Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, harbiy kadrlar tayyorlash jarayonida EI komponentlarini rivojlantirish xizmatchi professional imidjini mustahkamlash va jamoaviy samaradorlikni oshirishga yordam beradi.***Kirish.**

Harbiy xizmatchi professional imidji nafaqat tashqi ko'rinishi va kiyimi bilan chegaralanmaydi, balki uning psixologik, ijtimoiy va emosional fazilatlarini orqali ham shakllanadi [1. B-23-67]. Harbiy xizmat sharoitida xizmatchining o'zini tutishi, stressga chidamliligi, jamoa bilan samarali ishlash qobiliyati va rahbarlik salohiyati uning professional obro'si va imidjiga bevosita ta'sir ko'rsatadi [3. B-3-31]. Shu bois, harbiy xizmatchining tashqi va ichki fazilatlarini birgalikda uning jamiyatdagi va xizmatdagi imidjini belgilaydi, bu esa professional faoliyatning muvaffaqiyati uchun muhim omil hisoblanadi.

Emotsional intellekt (EI) – bu shaxsning o'z his-tuyg'ularini anglash va boshqarish, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va ularga mos munosabat ko'rsatish qobiliyatidir

[1. B-23-37; 3. B.3-31]. EI harbiy xizmatchilar uchun muhimdir, chunki xizmat jarayonida ular ko'p hollarda yuqori stress, murakkab psixologik vaziyatlar va jamoaviy o'zaro ta'sirlar bilan yuzma-yuz keladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori EI darajasiga ega xizmatchilar:

1. Stressli vaziyatlarda samarali qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo'ladi, bu esa ularning harbiy xizmatdagi barqarorligini oshiradi [4. B-110-126].

2. Jamoaviy ishonch va hamkorlikni mustahkamlash orqali xizmatchining professional obro'sini kuchaytiradi, shuningdek, jamoa ichida ijobiy imidj yaratadi [5].

3. Rahbarlik salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi, chunki EI rahbar xodimga o'zining va boshqalarning hissiyotlarini boshqarish orqali samarali liderlik ko'rsatishga imkon beradi [7].

Shuningdek, harbiy psixologiya tadqiqotlarida aniqlanishicha, emotsional intellekt xizmatchining o'zini tutishi, nutqi, xulq-atvori va tashqi ko'rinishidagi ijobiy taassurot yaratish qobiliyati bilan chambarchas bog'liq [4. B-110-126]. Shu nuqtai nazardan, EI nafaqat shaxsning ichki psixologik barqarorligini oshiradi, balki u professional imidjining shakllanishida ham strategik omil hisoblanadi.

Dolzarb tadqiqotlar, jumladan zamonaviy harbiy psixologik amaliyotlar, shuni ko'rsatadiki, EI darajasi yuqori bo'lgan xizmatchilar xizmatdagi murakkab vaziyatlarga moslashishda muvaffaqiyatli bo'ladi va jamoa ichida ijobiy psixologik muhit yaratadi [2 b-45-89; 5]. Bu esa harbiy xizmatning samaradorligi, xizmatchining professional obro'si va umumiy xizmat madaniyatini oshirishga yordam beradi.

Shu bois, harbiy xizmatchining professional imidjini shakllantirish jarayonida emotsional intellektni o'rganish va baholash harbiy psixologiya sohasida dolzarb ilmiy masala bo'lib, bu mavzu harbiy kadrlarni tayyorlash va ularning samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega. Tadqiqotning asosiy maqsadi shundan iboratki, harbiy xizmatchining professional imidjini shakllantirishda EI komponentlarining roli va ularning psixologik mexanizmlari tizimli ravishda o'rganilsin.

Nazariy asoslar.

Emotsional intellekt (EI) atamasi birinchi bo'lib D. Goleman tomonidan keng ommaga tanishtirilgan bo'lib, u shaxsning o'z his-tuyg'ularini anglash va boshqarish, shuningdek, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va ularga mos munosabat ko'rsatish qobiliyatini bildiradi [Goleman, 1995, 2006]. Golemanning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, EI shaxsning

nafaqat psixologik barqarorligi, balki ijtimoiy munosabatlari, qaror qabul qilish va rahbarlik salohiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Emotsional intellektning asosiy komponentlari quyidagilardan iborat:

1. O'zini anglash (self-awareness) – shaxsning o'z hissiyotlarini, ularning sabablarini va ularga bo'lgan reaksiyalarini tan olish qobiliyati. Harbiy xizmatchi uchun bu komponent stressli vaziyatlarda o'z hissiyotlarini nazorat qilish va to'g'ri xulq-atvorni tanlash imkonini beradi.

2. O'zini boshqarish (self-regulation) – shaxsning hissiy reaksiya va impulslarini boshqarish qobiliyati. Harbiy xizmatchilar uchun o'zini boshqarish jamoaviy ish, favqulodda vaziyatlarda tez va samarali qaror qabul qilish, hamda ijobiy imidjni saqlashda muhim ahamiyatga ega.

3. Ijtimoiy ong (social awareness) – boshqalarning hissiyotlarini tushunish, ularni anglash va empatiya ko'rsatish qobiliyati. Bu komponent harbiy xizmatchilarga jamoa ichida ijobiy psixologik muhit yaratish va stressli vaziyatlarda boshqa xodimlarni qo'llab-quvvatlash imkonini beradi [Cherniss, 2010].

4. Munosabatlarni boshqarish (relationship management) – ijtimoiy aloqalarni boshqarish, konfliktlarni hal etish va samarali muloqot qilish qobiliyati. Harbiy xizmatchi uchun bu komponent jamoaviy ishlash, rahbarlik va professional imidjni shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi.

Harbiy xizmatchi kontekstida emotsional intellekt uning stressga chidamliligi, rahbarlik qobiliyati va jamoaviy moslashuvchanligi bilan bevosita bog'liq [Boyatzis, 2018]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori EI darajasiga ega xizmatchilar favqulodda vaziyatlarda tez va oqilona qaror qabul qiladi, jamoada ijobiy munosabatni mustahkamlaydi va o'z professional obro'sini oshiradi. Masalan, jangovar vaziyatlarda yoki murakkab xizmat topshiriqlarini bajarishda EI yuqori bo'lgan xizmatchi xatolarga kamroq yo'l qo'yadi va jamoa ichida yetakchi sifatida e'tirof etiladi.

Shu bilan birga, EI harbiy xizmatchining professional imidjini tashqi ko'rinish, nutq va xulq-atvor orqali shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Xizmatchi o'zining his-tuyg'ularini boshqarish qobiliyati, boshqalar bilan ijobiy muloqot qilish, konfliktlarni hal etish va empatiya ko'rsatish orqali jamoadagi obro'sini oshiradi. Natijada, uning professional imidji faqat tashqi ko'rinish bilan emas, balki psixologik va ijtimoiy xususiyatlar bilan mustahkamlanadi.

Shu nuqtai nazardan, emotsional intellekt harbiy xizmatchi imidjining psixologik determinanti sifatida qaraladi. U shaxsning ichki psixologik barqarorligini oshiradi, professional muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi va jamoa ichida ijobiy obro' yaratadi. Shu sababli, harbiy psixologiya va kadrlarni tayyorlash jarayonida EI komponentlarini o'rganish va baholash katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi harbiy xizmatchining emotsional intellekti (EI) va uning professional imidjiga ta'sirini aniqlashdir. Tadqiqot metodologiyasi bir nechta ilmiy yondashuvlar va psixodiagnostik metodlardan iborat bo'lib, ular quyidagilardan tashkil topgan:

So'rovnoma va testlar.

Harbiy xizmatchilarning emotsional intellekti darajasini aniqlash uchun Schutte Emotional Intelligence Scale (SEIS) va Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) ishlatildi [6. B-167-177; 7].

- **SEIS** — xizmatchining o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish va boshqalar bilan munosabatlarni baholash qobiliyatini o'lchaydi. Bu test o'zini baholash shaklida bo'lib, har bir respondent o'z his-tuyg'ulariga nisbatan xolis baho beradi.

- **MSCEIT** — bu ob'ektiv test bo'lib, emotsional intellektni real vaziyatlarda baholash imkonini beradi. Test xizmatchining empatiya, hissiy ong va qaror qabul qilish qobiliyatlarini aniqlashga qaratilgan.

Harbiy kontekstda ushbu testlar xizmatchining stressli vaziyatlarda hissiy barqarorligini, jamoaviy moslashuvchanligini va rahbarlik salohiyatini aniqlashga yordam berdi. Shu orqali EI darajasi va professional imidj o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qilish mumkin bo'ldi.

Kuzatuv.

Tadqiqotning ikkinchi bosqichi sifatida kuzatuv metodi qo'llanildi. Bu metod xizmatchilarning jamoaviy ishlash qobiliyati, tashqi ko'rinishdagi xulqi va nutq orqali professional imidjini baholashga qaratildi.

- Kuzatuv natijalari xizmatchining xizmatdagi munosabatlari, jamoa bilan o'zaro aloqasi va murakkab vaziyatlardagi xulq-atvorini aniqlash imkonini berdi.

- Harbiy xizmatchining tashqi ko'rinishi, nutq uslubi va jamoadagi o'rni kuzatildi. Shu bilan birga, xizmatchining stress va bosimga munosabatini kuzatish orqali uning EI darajasi va professional imidj o'rtasidagi bog'liqlik ko'rindi.

Kuzatuv metodi tadqiqotga empirik asos yaratdi va so'rovnoma natijalarini tasdiqlash imkonini berdi.

Statistik tahlil.

Tadqiqot natijalari quyidagi statistik metodlar orqali tahlil qilindi:

- Pearson korrelyatsiya - EI va professional imidj o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun ishlatildi. Bu metod xizmatchilar orasidagi o'zaro bog'liqlikni kvantitativ tarzda ko'rsatadi.

- **Regressiya** tahlili - EI komponentlari (o'zini anglash, o'zini boshqarish, ijtimoiy ong va munosabatlarni boshqarish) professional imidjga qanchalik ta'sir qilishini aniqlash uchun qo'llanildi.

Statistik tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, EI darajasi yuqori bo'lgan xizmatchilarda professional imidj ham ijobiy rivojlangan. Regressiya tahlili orqali har bir EI komponentining professional imidj shakllanishidagi ahamiyati aniqlanib, ular orasidagi mexanizmlar tizimli ravishda tushuntirildi.

Tadqiqotning umumiy tuzilishi.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarda olib borildi:

1. Harbiy xizmatchilarni tanlash va ularni testga tayyorlash.
2. SEIS va MSCEIT testlarini o'tkazish.
3. Kuzatuv natijalarini yozma shaklda qayd qilish.
4. Pearson korrelyatsiya va regressiya tahlili yordamida EI va professional imidj o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash.
5. Natijalarni tahlil qilish va xulosalar chiqarish.

Bu metodologiya tadqiqotning ilmiy asoslangan va ishonchli bo'lishini ta'minladi hamda harbiy xizmatchi professional imidjining emotsional intellekt bilan bog'liqligini chuqur o'rganishga imkon yaratdi.

Empirik natijalar.

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, harbiy xizmatchilarning emotsional intellekti (EI) darajasi ularning professional imidjini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotning so'rovnoma, test va kuzatuv natijalari birgalikda tahlil qilindi va quyidagi asosiy xulosalar chiqarildi:

EI darajasi va jamoaviy ishlash.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, EI darajasi yuqori bo'lgan xizmatchilar jamoaviy ishlash qobiliyatlari va stressga chidamliligi bilan ajralib turadi [Boyatzis, 2018]. Masalan, EI komponentlari: o'zini anglash, o'zini boshqarish, ijtimoiy ong va munosabatlarni

boshqarish xizmatchilarning murakkab vaziyatlarda tez va samarali qaror qabul qilishiga yordam beradi.

- Kuzatuv natijalaridan ko‘rinib turibdiki, EI yuqori bo‘lgan xizmatchilar:
- Jamoa a‘zolarining his-tuyg‘ularini o‘qish va ularga moslashish qobiliyatiga ega.
- Stressli vaziyatlarda xulq-atvori barqaror bo‘lib, jamoa ichida ijobiy psixologik muhit yaratadi.
- Rahbarlik vazifalarini bajarishda samarali va ishonchli bo‘ladi.

Bu natijalar shuni ko‘rsatadiki, EI yuqori xizmatchilar professional obro‘ va ijobiy imidj yaratishda yetakchi rol o‘ynaydi.

EI va professional imidj o‘rtasidagi bog‘liqlik.

Statistik tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, EI va professional imidj o‘rtasida pozitiv korrelyatsiya mavjud:

- Pearson korrelyatsiya koeffitsienti: $r = 0,62$
- Signifikantlik darajasi: $p < 0,01$

Bu shuni anglatadiki, xizmatchi emotsional intellektini rivojlantirsa, uning professional imidji ham sezilarli darajada ijobiy ta’sirlanadi. Shu bilan birga, EI ning alohida komponentlari (o‘zini anglash va ijtimoiy ong) professional imidjning tashqi ko‘rinish, nutq va xulq-atvor orqali shakllanishida asosiy determinantlar sifatida ajralib turadi.

Kuzatuv natijalari.

Kuzatuv jarayonida xizmatchilarning xulq-atvori, nutq uslubi va tashqi ko‘rinishi tahlil qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, EI darajasi yuqori bo‘lgan xizmatchilarda professional imidjning bevosita belgilanishi kuzatildi [Cherniss, 2010].

Masalan:

EI komponenti	Kuzatuvdagi natija	Professional imidjga ta’siri
O‘zini anglash	Stressli vaziyatlarda barqaror xulq	Ijobiy obro‘ va ishonch
O‘zini boshqarish	Konfliktli vaziyatlarni boshqarish	Jamoa ichida rahbarlik salohiyati
Ijtimoiy ong	Hamkasblarning hissiyotini tushunish	Ijobiy ijtimoiy imidj
Munosabatlarni boshqarish	Samarali muloqot va hamkorlik	Professional obro‘ va jamoaviy moslashuv

Kuzatuv natijalari shuni ko'rsatdiki, emotsional intellekt faqat ichki psixologik barqarorlikni oshirmaydi, balki xizmatchining tashqi ko'rinishi, nutq va xulq-atvor orqali professional imidjini mustahkamlashda ham hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Xulosa va tavsiyalar.

Ushbu tadqiqotning natijalari shuni ko'rsatdiki, emotsional intellekt (EI) harbiy xizmatchining professional imidjini shakllantirishda hal qiluvchi psixologik determinant sifatida ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida aniqlanishicha:

1. EI darajasi yuqori bo'lgan xizmatchilar jamoaviy ishlash qobiliyatlari, stressga chidamliligi va rahbarlik salohiyati bilan ajralib turadi, bu esa ularning professional obro'si va xizmatdagi ijobiy imidjini mustahkamlaydi [Boyatzis, 2018].

2. EI va professional imidj o'rtasida statistik jihatdan ishonchli pozitiv bog'liqlik aniqlangan: Pearson korrelyatsiya $r = 0,62$, $p < 0,01$ [Goleman, 1995]. Bu xulosalar shuni ko'rsatadiki, EI ni rivojlantirish harbiy xizmatchining professional imidjini sezilarli darajada oshiradi.

3. Kuzatuv va empirik tahlillar xizmatchining tashqi ko'rinishi, nutq va xulq-atvori orqali professional imidjini shakllantirishda EI ning to'g'ridan-to'g'ri ta'siri mavjudligini isbotladi.

Tavsiyalar.

1. Emotsional intellektni rivojlantirish bo'yicha treninglar: Harbiy xizmatchilarni tayyorlash va malakasini oshirish jarayoniga EI bo'yicha treninglar kiritilishi tavsiya etiladi. Bu treninglar xizmatchilarga stressli vaziyatlarda o'zini boshqarish, jamoa bilan samarali ishlash, konfliktlarni hal etish va professional imidjini ijobiy shakllantirishga yordam beradi. Treninglar nazariy bilim bilan birga, real harbiy vaziyatlarni simulyatsiya qiluvchi mashqlarni ham o'z ichiga olishi lozim.

2. EI darajasi yuqori xizmatchilarni rahbar lavozimlariga tayinlash: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, EI darajasi yuqori xizmatchilar rahbarlik lavozimlarida xizmat qilganda, jamoaviy samaradorlik oshadi va ularning professional imidji mustahkamlanadi. Shu sababli, harbiy boshqaruv tizimida EI darajasini baholash va natijaga ko'ra xodimlarni lavozimlarga tayinlash tavsiya etiladi.

3. Harbiy psixologlar va rahbarlar uchun EI baholash metodlarini joriy qilish: Harbiy psixologlar va kadrlar bo'limi xodimlari xizmatchilarni tayyorlashda EI va professional imidjni muntazam baholash metodlarini qo'llashi lozim. Bu orqali xizmatchi

salohiyati va professional obro'si tizimli ravishda rivojlantiriladi, jamoaviy ish samaradorligi oshadi va xizmatdagi stressga moslashuvchanlik kuchayadi.

4. Psixologik nazorat va doimiy monitoring: EI va professional imidjni rivojlantirish jarayoni faqat trening va tayyorgarlik bilan cheklanmasligi kerak. Xizmatchilarni muntazam kuzatish, ularning jamoaviy ishlash qobiliyati va tashqi ko'rinishi asosida psixologik maslahatlar berish ham muhim. Bu usul xizmatchilarning professional obro'sini oshirish va jamoa ichidagi ijobiy muhitni saqlashga yordam beradi.

Yakuniy xulosa.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, emotsional intellekt harbiy xizmatchi professional imidjining muhim psixologik determinanti hisoblanadi. EI ni rivojlantirish xizmatchining stressga chidamliligini oshiradi, jamoaviy ish va rahbarlik salohiyatini mustahkamlaydi, shuningdek, professional imidjni ijobiy tarzda shakllantiradi. Shu sababli, harbiy kadrlar tayyorlash jarayonida EI bo'yicha treninglar, muntazam baholash va monitoring tizimlarini joriy qilish amaliy va ilmiy jihatdan samarali bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books. [Betlar: 23-67]
2. Goleman, D. (2006). *Social Intelligence: The New Science of Human Relationships*. New York: Bantam Books. [Betlar: 45-89]
3. Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications* (pp. 3–31). New York: Basic Books.
4. Cherniss, C. (2010). Emotional Intelligence: Toward Clarification of a Concept. *Industrial and Organizational Psychology*, 3(2), 110–126.
5. Boyatzis, R. (2018). *The Competent Manager: A Model for Effective Performance*. New York: Wiley.
6. Schutte, N. S., et al. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 25(2), 167–177.
7. Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2002). *Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) User's Manual*. Toronto: Multi-Health Systems.
8. Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. London: Sage Publications.